

Graeme Simson

Het Rosie Project

δ

Ik heb mogelijk een oplossing gevonden voor het Echtgenote Probleem.

Achteraf gezien was het antwoord overduidelijk, zoals bij zoveel wetenschappelijke doorbraken. Maar zonder een reeks ongeplande gebeurtenissen zou ik het waarschijnlijk nooit hebben ontdekt.

Gene gaf de aanzet tot de reeks toen hij erop stond dat ik een lezing zou geven over het syndroom van Asperger die hij eigenlijk zelf had toegezegd te geven. De timing was erg ongelukkig. De voorbereidingstijd kon worden gecombineerd met het nuttigen van mijn lunch, maar op de avond in kwestie had ik vierennegentig minuten ingepland voor het schoonmaken van mijn badkamer.

Ik kon kiezen uit drie opties, geen van alle bevredigend.

1. De badkamer schoonmaken na de lezing, leidend tot slaapgebrek met als resultaat verminderde mentale en fysieke prestaties.
2. Het schoonmaken uitstellen naar de volgende dinsdag, leidend tot een achtdaagse periode van verminderde badkamerhygiëne met daarbij behorend risico op ziekte.
3. Weigeren de lezing te geven, leidend tot beschadiging van mijn vriendschap met Gene.

Ik legde het dilemma voor aan Gene, die zoals gewoonlijk een alternatieve oplossing bood.

‘Don, ik zal wel iemand voor je inhuren om je badkamer schoon te maken.’

Ik legde Gene – nogmaals – uit dat alle schoonmakers fouten maakten, wellicht met uitzondering van de Hongaarse vrouw met de korte rok.

Mevrouw Korte Rok, die Gene’s schoonmaakster was geweest, was vertrokken na een of andere discussie met Gene en Claudia. ‘Ik zal je Eva’s mobiele nummer geven. Als je mij maar

niet noemt.'

'Wat als ze ernaar vraagt? Hoe kan ik antwoorden zonder jou te noemen?'

'Zeg gewoon dat je haar belt omdat zij de enige schoonmaakster is die goed werk levert. En als ze over mij begint, zeg je niets.' Dit was een uitstekende uitkomst, en een goed voorbeeld van Gene's vermogen om sociale problemen op te lossen, Eva zou het fijn vinden om erkenning te krijgen voor haar bekwaamheid als schoonmaakster en zou misschien zelfs geschikt zijn om permanent deze rol te vervullen, waardoor er gemiddeld 316 minuten per week vrij zouden komen in mijn rooster.

Gene's probleem met de lezing was ontstaan doordat hij de kans kreeg seks te hebben met een Chileense academicus die een congres bijwoonde in Melbourne. Gene heeft een project waarbij hij seks probeert te hebben met vrouwen van zo veel mogelijk verschillende nationaliteiten.

Als professor in de psychologie is hij erg geïnteresseerd in menselijke seksuele aantrekkingskracht, wat volgens hem grotendeels genetisch is bepaald.

Deze overtuiging komt overeen met Gene's achtergrond als geneticus. Achtenzestig dagen nadat Gene me had aangenomen als postdoctorale onderzoeker werd hij gepromoveerd tot hoofd van de afdeling Psychologie, een zeer controversiële benoeming die bedoeld was om de universiteit te profileren als koploper in de evolutionaire psychologie en om meer publiciteit te genereren. In de periode dat we allebei op de afdeling Genetica werkten, voerden we vele interessante discussies, die we voortzetten nadat hij zijn nieuwe aanstelling had gekregen. Dat was al reden genoeg om tevreden te zijn met ons contact, maar Gene nodigde me eveneens uit om bij hem thuis te komen eten en voerde ook andere vriendschapsrituelen uit, wat leidde tot sociale interactie tussen ons. Zijn vrouw Claudia, die klinisch psycholoog is, is nu ook een vriendin van me. Waarmee het totaal op twee komt. Gene en Claudia hebben me een tijdje geprobeerd te helpen met het Echtgenote Probleem. Helaas was hun aanpak gebaseerd op het traditionele datingmodel, dat ik al eerder had afgeschreven

omdat de kans op succes niet opwoog tegen de inspanningen en de negatieve ervaringen. Ik ben negenendertig, lang van postuur, in goede conditie en intelligent, met een relatief hoge status en een bovenmodaal inkomen als universitair hoofddocent.

Logisch gezien zou ik aantrekkelijk moeten zijn voor een breed scala aan vrouwen. In het dierenrijk zou ik me succesvol kunnen voortplanten.

Er is echter iets aan mij wat vrouwen onaantrekkelijk vinden.

Ik heb het altijd moeilijk gevonden om vrienden te maken en het lijkt erop dat de tekortkomingen die dit probleem veroorzaken ook invloed hebben op mijn pogingen een liefdesrelatie te krijgen.

Het Abrikozenijs Fiasco is een goed voorbeeld hiervan.

Claudia had me voorgesteld aan een van haar vele vriendinnen.

Elizabeth was een zeer intelligente computerwetenschapper, met een optische afwijking die werd gecorrigeerd door een bril.

Ik noem de bril omdat Claudia me een foto liet zien en vroeg of ik dat niet erg vond. Wat een ongelooflijke vraag! Zeker van een psycholoog! Ik zocht iemand die een intellectuele stimulans zou bieden, iemand om activiteiten mee te ondernemen en om me wellicht zelfs mee voort te planten. Maar bij het evalueren van Elizabeths geschiktheid als potentiële partner was Claudia's eerste zorg mijn reactie op Elizabeths keuze voor een brilmontuur, dat ze waarschijnlijk niet eens zelf had uitgekozen maar op advies van een opticien. Dit is de wereld waarin ik moet leven.

Toen vertelde Claudia me dat Elizabeth erg stellig was in haar overtuigingen. Ze zei het alsof het een probleem was.

‘Zijn haar overtuigingen onderbouwd door bewijzen?’

‘Ik denk het wel,’ zei Claudia.

Perfect. Het leek wel of ze mij omschreef.

We spraken af bij een Thais restaurant. Restaurants zijn een mijnenveld voor sociaal onbekwamen, dus ik was nerveus, zoals altijd in dergelijke situaties.

Maar we gingen goed van start aangezien we allebei precies om 19.00 uur aankwamen, zoals afgesproken.

Slechte afstemming is een enorme tijdverspilling.

We overleefden de maaltijd zonder dat ze me bekritiseerde om eventuele sociale blunders. Het is lastig om een gesprek te voeren terwijl je je afvraagt of je wel naar het juiste lichaamsdeel van de ander kijkt. Ik richtte me maar op haar bebrilde ogen, op aanraden van Gene. Dit leidde tot enige onnauwkeurigheid in het eetproces, maar dat leek ze niet te merken.

Integendeel, we hadden een zeer productief gesprek over simulatiealgoritmes. Ze was erg interessant!

Ik zag al mogelijkheden tot een vaste relatie.

Toen de serveerster de dessertkaart bracht, zei Elizabeth:

‘Ik houd niet van Aziatische desserts.’

Dit was vrijwel zeker een ongegronde generalisatie, gebaseerd op beperkte ervaring.

Misschien dat ik dit als waarschuwing had moeten opvatten.

Maar het gaf me de gelegenheid een creatief voorstel te doen.

‘We kunnen een ijsje halen aan de overkant van de straat.’

‘Goed idee. Als ze maar abrikoos hebben.’

Ik oordeelde dat ik goede vorderingen maakte, en ik verwachtte niet dat haar voorkeur voor abrikoos een probleem zou vormen.

Ik had het mis. De ijssalon had een grote selectie smaken, maar ze waren door hun voorraad abrikozenijs heen. Ik bestelde een hoorn met een bolletje chocolade-rode peper en een bolletje drop voor mezelf en vroeg Elizabeth wat voor smaak ze dan prefereerde.

‘Als ze geen abrikoos hebben, hoef ik niets.’

Ik kon het niet geloven. Al het ijs smaakt in feite hetzelfde, omdat de kou de smaakpapillen verdooft. Dat geldt helemaal voor fruitsoorten. Ik stelde mango voor.

‘Nee, bedankt, ik hoef niet.’

Ik legde haar vrij gedetailleerd uit hoe dat verdoven van de smaakpapillen precies werkt. Ik voorspelde dat ze het verschil niet zou kunnen proeven tussen een bolletje mango en een bolletje perzik. Wat ook betekende dat beide een equivalent waren voor abrikoos.

‘Ze smaken volkomen anders,’ zei ze. ‘Dat jij mango niet van perzik kunt onderscheiden, is jouw probleem.’

Nu hadden we een objectief meningsverschil dat met een simpel experiment kon worden opgelost. Ik bestelde van beide smaken het kleinste ijsje. Maar tegen de tijd dat de persoon achter de toonbank ze had bereid en ik me omdraaide om Elizabeth te vragen haar ogen dicht te doen voor het experiment, was ze verdwenen. Ja ja, overtuigingen onderbouwd door bewijzen. En dat voor een computer-‘wetenschapper’.

Naderhand zei Claudia dat ik het experiment had moeten staken voordat Elizabeth was weggelopen. Dat begreep ik. Maar wanneer dan precies? Waar was het signaal? Dat soort subtiliteiten ontgaat mij. Maar het ontgaat mij ook waarom een verhoogd vermogen tot het onderscheiden van verschillende ijsmaken een voorwaarde zou zijn bij de partnerkeuze. Het lijkt me redelijk om aan te nemen dat sommige vrouwen dit niet als eis stellen. Helaas is het proces om deze vrouwen te vinden hopeloos inefficiënt. Het Abrikozenijs Fiasco had me een hele avond van mijn leven gekost, wat alleen werd gecompenseerd door de informatieve discussie over simulatiealgoritmes.

Twee lunches waren voldoende om me in te lezen en mijn lezing over het syndroom van Asperger voor te bereiden, zonder daarbij mijn voedselinname te hoeven opofferen, dankzij de aanwezigheid van wifi in de kantine van de geneeskundebibliotheek. Ik had geen voorkennis over stoornissen in het autistisch spectrum, aangezien deze buiten mijn specialisatie vielen. Het onderwerp was fascinerend. Het leek me gepast om me te richten op de genetische aspecten van het syndroom, die wellicht niet bekend waren bij mijn publiek. De meeste ziekten hebben wel enige grondslag in ons DNA, hoewel we deze in veel gevallen nog niet hebben ontdekt. Mijn eigen werk richt zich op genetische aanleg voor cirrose. Een groot deel van mijn werktijd ben ik bezig met het dronken voeren van muizen.

De symptomen van het syndroom van Asperger werden uiteraard uitvoerig beschreven in de boeken en onderzoeksverslagen. Ik kwam tot de voorlopige conclusie dat de meeste symptomen simpelweg variaties waren in het functioneren van het menselijk brein, die ten onrechte als stoornis werden

aangemerkt omdat ze niet binnen de sociale normen pasten – geconstrueerde sociale normen, die slechts de algemeenste menselijke configuraties beschreven en niet het volledige spectrum.

De lezing stond gepland voor 19.00 uur op een school in een buitenwijk. Ik schatte dat ik er in twaalf minuten naartoe kon fietsen en rekende drie minuten voor het opstarten van mijn computer en het aansluiten van de beamer.

Ik arriveerde volgens planning om 18.57 uur, nadat ik Eva, de schoonmaakster met de korte rok, zevenentwintig minuten daarvoor in mijn appartement had binnengelaten. Er liepen ongeveer vijfentwintig mensen rond in en om het klaslokaal, maar ik herkende Julie, de organisator, meteen op basis van Gene's omschrijving: 'blondine met dikke tieten'.

In werkelijkheid weken haar borsten niet meer dan anderhalf keer de standaarddeviatie af van de gemiddelde grootte voor iemand van haar postuur en waren ze dus niet echt een opvallend kenmerk. Het had meer te maken met opduwing en ontbloting, voortkomend uit haar kledingkeuze, die zeer praktisch leek voor een warme zomeravond.

Misschien dat ik te veel tijd spendeerde aan het verifiëren van haar identiteit, want ze keek me vreemd aan.

'U bent zeker Julie,' zei ik. 'Kan ik u helpen?'

Mooi. Een praktisch persoon. 'Ja, wilt u me naar de VGA-kabel verwijzen? Alstublieft.'

'O,' zei ze. 'Dan moet u professor Tillman zijn. Ik ben zo blij dat u kon komen.'

Ze stak haar hand uit, maar die wuifde ik weg. 'De VGA-kabel, alstublieft. Het is 18.58 uur.'

'Doe maar rustig aan,' zei ze. 'We beginnen nooit eerder dan kwart over zeven. Wilt u een kop koffie?'

Waarom hechten mensen zo weinig waarde aan andermans tijd?

Nu volgde de onvermijdelijke kletspraat. Die vijftien minuten had ik thuis aan aikidotraining kunnen besteden.

Tot dat moment had ik me alleen gericht op Julie en het scherm voor in het lokaal, maar nu ik om me heen keek, realiseerde ik me

dat ik negentien mensen over het hoofd had gezien. Het waren kinderen, voornamelijk van het mannelijke geslacht, gezeten aan schooltafels. Vermoedelijk waren dit de slachtoffers van het syndroom van Asperger. Bijna alle literatuur richt zich op kinderen.

Ondanks hun aandoening leken de kinderen beter gebruik te maken van hun tijd dan hun ouders, die doelloos stonden te kletsen. De meeste kinderen waren met draagbare computerapparatuur in de weer. Ik schatte hun leeftijd tussen de acht en dertien. Ik hoopte dat ze goed hadden opgelet bij de exacte vakken, want mijn materiaal ging uit van praktijkkennis van organische scheikunde en van de structuur van DNA. Ik realiseerde me dat ik nog geen antwoord had gegeven op de koffievraag.

‘Nee.’

Door het vertraagde antwoord was Julie de vraag helaas alweer vergeten.

‘Geen koffie,’ legde ik uit. ‘Ik drink nooit koffie na 15.48 uur. Dat verstoort de slaap. Cafeïne heeft een halveringstijd van drie tot vier uur, dus het is onverantwoord om koffie te serveren om 19.00 uur, tenzij mensen van plan zijn om tot na middernacht wakker te blijven. Wat tot een te korte nachtrust leidt wanneer ze een normale baan hebben.’ Ik probeerde de wachttijd te benutten door praktisch advies te geven, maar het leek erop dat Julie liever over onbeduidende zaken wilde praten.

‘Hoe gaat het met Gene?’ vroeg ze. Dit was duidelijk een variant op de meest voorkomende formulaire interactie: ‘Hoe gaat het met je?’

‘Met hem gaat het prima, bedankt,’ zei ik, het conventionele antwoord aanpassend aan de derde persoon.

‘O, ik dacht dat hij ziek was.’

‘Gene verkeert in goede gezondheid, zijn overgewicht van zes kilo daargelaten. We hebben vanmorgen nog samen hardgelopen. Hij heeft vanavond een date. Hij zou toch moeilijk uit kunnen gaan als hij ziek was.’

Julie leek niet onder de indruk. Toen ik later terugdacht aan deze interactie, besepte ik dat Gene vast tegen haar had gelogen over de reden van zijn afwezigheid. Dat deed hij waarschijnlijk om niet de indruk te wekken dat hij haar lezing niet belangrijk vond, en om een reden te geven voor het sturen van een minder prestigieuze spreker ter vervanging. Het lijkt me vrijwel onmogelijk om een analyse te maken van een dergelijke complexe situatie – bestaande uit bedrog en aannames over de emotionele reacties van een andere persoon – en vervolgens een eigen plausibele leugen te bedenken, terwijl de ander op jouw antwoord wacht. Maar dat is wel precies wat mensen van je verwachten. Uiteindelijk sloot ik mijn computer aan en konden we beginnen, maar liefst achttien minuten te laat. Ik zou drieënveertig procent sneller moeten spreken om volgens planning te kunnen eindigen om 20.00 uur. Dat was een vrijwel onmogelijke prestatie. We zouden uitlopen, en ik kon mijn planning voor de rest van de avond wel overboord gooien.

Ik had mijn lezing de titel *Genetische aanleg voor stoornissen binnen het autistisch spectrum* gegeven en had wat voortreffelijke diagrammen van DNA-structuren opgezocht.

Ik was pas negen minuten aan het woord, iets sneller pratend dan normaal om tijd in te halen, toen Julie me onderbrak.

‘Professor Tillman. De meeste mensen hier zijn geen wetenschapper, dus u zult misschien wat minder technisch moeten zijn.’ Daar erger ik me nu echt enorm aan.

Mensen kunnen je precies vertellen wat de karaktereigenschappen zijn van een Boogschutter of een Stier en kunnen vijf dagen lang naar een cricketwedstrijd kijken, maar ze kunnen niet de interesse of de tijd opbrengen om basiskennis op te doen over datgene waar zij, als mens, uit bestaan.

Ik zette mijn presentatie voort zoals ik die had voorbereid.

Het was veel te laat voor aanpassingen, en ik ging ervan uit dat in ieder geval een deel van het publiek voldoende kennis had om het te kunnen volgen.

Ik had gelijk. Iemand stak zijn hand op, een jongeman van ongeveer twaalf jaar.

‘U zegt dat het onwaarschijnlijk is dat er slechts één dominant gen is, maar dat er eerder meerdere genen bij betrokken zullen zijn en dat de manier waarop de stoornis zich manifesteert afhangt van de specifieke combinatie. Correct?’

Precies! ‘En van omgevingsfactoren. De situatie is vergelijkbaar met het hebben van een bipolaire stoornis, wat...’

Julie onderbrak me nogmaals. ‘Dus, even voor de niet-genieën onder ons: volgens mij wil professor Tillman ons eraan herinneren dat asperger iets is waarmee je wordt geboren. Het is niemands fout.’

Ik was geschokt door het gebruik van het woord ‘fout’, met zijn negatieve connotaties, zeker aangezien het geuit werd door iemand met gezag. Ik kwam terug op mijn besluit om niet af te wijken van het genetische vraagstuk. Waarschijnlijk had de kwestie al een tijdje in mijn onderbewustzijn gebroeid,